

ней четверти), клейма других центров в основной массе также укладываются в эти хронологические рамки (хотя часть из них относится уже к III в. до н. э.).

В описание керамических клейм включены также два гераклейских клейма первой четверти IV в. до н. э., найденные на Приморском бульваре в Одессе, в мощном культурном слое конца V—III вв. до н. э., свидетельствующем о наличии здесь древнего поселения.

Публикуемые клейма позволяют отметить ряд новых имен для керамической эпиграфики Гераклеи Понтийской; фабрикант Лампас, магистрат Мэон (начало второй четверти IV в. до н. э.) и фабрикант Эратон (последняя четверть века). Кроме того, представляет интерес форма имени ΣΙΑΝΝΟΣ с ионико-аттической «эта» вместо характерной для Гераклеи дорической «альфа». Тот факт, что клейма с этим именем находятся на горловинах псевдофасосских амфор, датирующихся комплексом Елизаветовского могильника концом IV в. до н. э., и то, что все клейма на этом типе амфор относятся к последней четверти века, позволяет связывать изменение обычной в Гераклее формы имени ΣΙΑΝΝΟΣ с производством в Гераклее Понтийской псевдофасосских амфор.

Б. Ю. МІХЛІН

Гунський амулет з Ждановського музею

Серед археологічних матеріалів Ждановського краєзнавчого музею виділяється лита скульптурна підвіска (рис. 1)¹. Місце знаходження її — коса Білосарайська, неподалік від селища Ялта Першотравневого р-ну Донецької обл.

Фігурка з бронзи виконана у техніці лиття відповідно до форми і покрита чорною фарбою. Висота підвіски 4,7 см, максимальна ширина 2,2, товщина 0,2 см. Вушко у вигляді петельки розміщене на зворотній стороні голівки та на ший фігурки.

Аналогічні бронзові фігурки-амулету були поширені в Північному Причорномор'ї у IV—V ст. н. е. і пов'язуються звичайно з появою тут гуннів². Порівняно недавно І. Т. Кругликова опублікувала невелику кількість подібних зображень, які походять з різних районів Східного Криму³. Відомі дуже близькі до даних знахідки на Північному Кавказі, а також у Середній Азії⁴. Білосарайська підвіска, безперечно, має спільні з ними риси. Проте очевидна й різниця у стилі і якості зображення. Плечі та груди фігурки, а також живіт і стегна канельовані відповідно трьома й двома жолобками. Ноги і руки широко розставлені, наче для захисту володаря амулета. Останній, очевидно, пов'язаний з фалічним культом, дуже поширеним у давнину⁵. Кісті рук і ступні оформлені глибокими подовженими жолобками, чого немає на інших фігурках.

¹ Ждановський краєзнавчий музей, арх. 32, № 2754.

² Н. В. Пятішева. К вопросу об этническом составе населения Херсонеса в I—IV вв. н. э.— Античное общество. М., 1967, стор. 186; Л. М. Левина. К вопросу об антропоморфных изображениях в джетысарской культуре.— История, археология и этнография Средней Азии. М., 1968, стор. 178.

³ И. Т. Кругликова. Погребение IV—V вв. н. э. в дер. Айвазовское.— СА, № 2. М., 1957, стор. 254 і далі.

⁴ Материалы по археологии Кавказа, т. VIII, табл. XCII, 8; CXVIII, 22; CXXII, 1; И. Т. Кругликова. Погребение IV—V вв. н. э. в дер. Айвазовское..., стор. 256; В. А. Кузнецов. Аланские племена Северного Кавказа.— МИА, № 106. М., 1962, рис. 13, 1—3; Л. М. Левина. К вопросу об антропоморфных изображениях..., стор. 169, рис. 2, 2, 3.

⁵ Л. М. Левина. К вопросу об антропоморфных изображениях..., стор. 170—178.

Крім того, у більшості з них верхні кінцівки взагалі не відділені від стегон, хоч жест їх зображено ⁶.

Особливо різучі відміни білосарайського амулета від решти подібних в оформленні голівки. Якщо кримські знахідки відрізняються примітивністю (рот намічений рискою, очі — кружками, носа часто немає зовсім), то ця фігурка вдало передає монголоїдний тип гунна, з обличчям злегка вилицюватим, довгими вузькими очима, коротким широким носом, великим ротом з широкою нижньою губою.

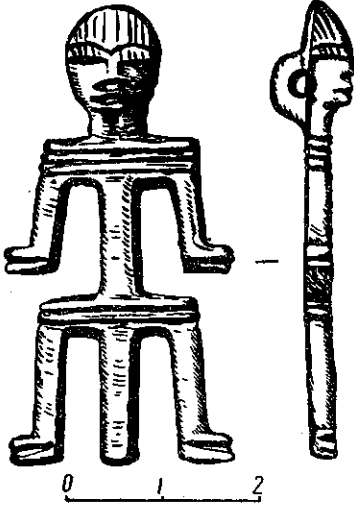

Рис. 1. Амулети з Ждановського музею.

Характерні й деталі оформлення верхньої частини білосарайського амулета. На кримських фігурках волосся звичайно позначене вертикальними смужками, а на кавказьких зображена гостра шапка або шолом ⁷. На даній підвісці є обидва елементи, причому лінія, яка відокремлює шолом (?), вигинається до перенісся, а нижче від неї накреслені брови. Очевидно, це не шапка і не шолом, а вид зачіски у гуннів.

Безперечно, ця фігурка виготовлена рукою фахівця і походить, можливо, з якогось античного міста Криму в період перебування там гуннів, тобто у кінці IV—V ст. н. е. Білосарайська скульптурна підвіска — єди-

на до цього часу пам'ятка появи гуннів на території Донбасу і перша така знахідка в степовій Україні.

Б. Ю. МИХЛИН

Гуннский амулет из Ждановского музея

Резюме

В Ждановском краеведческом музее хранится литая бронзовая скульптурная подвеска, найденная на косе Белосарайской близ с. Ялта Первомайского р-на Донецкой обл.

Подобные фигурки-амулеты относятся ко времени появления гуннов в Северном Причерноморье в конце IV—V вв. н. э. Белосарайский амулет находит аналогии среди фигурок из Восточного Крыма, Северного Кавказа и Средней Азии, но выделяется более тщательным исполнением.

Подвеска — единственный до настоящего времени памятник гуннского времени, найденный на территории Донбасса.

Р. С. ОРЛОВ

Розвідки ранньослов'янських пам'яток поблизу Києва

У 1969—1970 рр. автор провів розвідки ранньослов'янських пам'яток в околицях Києва. За 40 км на північ від міста, на території с. Козаровичі

⁶ И. Т. Кругликова. Погребение IV—V вв. н. э. в дер. Айвазовское..., рис. 2, 1, 4/6.

⁷ Там же, рис. 2, 1, 6, 10; В. А. Кузнецов. Аланские племена Северного Кавказа..., рис. 13, 1.